

3. Тараненко М. П. І. С. Нечуй-Левицький: семінарій / М. П. Тараненко. – К., 1984. – 183 с.

4. Білецький О. Іван Семенович Левицький (Нечуй) / О. Білецький // Українська література XIX – початку XX століття : у 5 т. / О. Білецький. – К., 1965. – Т. 2. – С. 317–367.

REFERENCES

1. Nechui-Levytsky I. Sibrannia tvoriv : u 10 t. / I. Nechui-Levytsky. – Kyiv : Naukova dumka, 1965–1968.

2. Nechui-Levytsky I. S. Povesti i rasskazy / I. Nechui-Levytsky. – Moskva : Khudozhestvennaya literatura, 1964. – 574 s.

3. Taranenko M. P. I. S. Nechui-Levytsky: seminariy / M. P. Taranenko. – Kyiv : Vyshcha shkola, 1984. – 183 s.

4. Biletsky O. Ivan Semenovych Lyvytsky (Nechui) / O. Biletsky // Ukrayinska literatura XIX – pochatku XX stolittia : Zibrannia prats : u 5 t. / O. Biletsky. – Kyiv : Naukova dumka, 1965. – Т. 2. – S. 317–367.

Стаття надійшла до редакції 10.06.19.

Mykhaylo Kononchuk, PhD, Associate Prof.,
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

AUTHOR'S POSITION OF I. NECHUY-LEVYTSKY IN THE FAIRY TALE "THE OFFENDED AND THE NON-OFFENDED"

The article analyzes the fairy tale of I.S. Nechuy-Levytsky's "The Offended and The Non-offended", the history of its writing, printing and ideological content. It is deduced that in a fairy tale the author reveals his civic position.

Keywords: *fairy tale, allegory, characters, ideological content*

УДК 821.161.2-1.09

Наталія Науменко, д-р філол. наук, проф.,
Національний університет харчових технологій, Київ

ОРНИТОЛОГІЧНА КОНЦЕПТОСФЕРА В ЕТНОГРАФІЇ ТА ЛІТЕРАТУРІ (на матеріалі праці І. Нечуя-Левицького "Світогляд українського народу" та поетичних творів Василя Голобородька)

Проаналізовано поезії Василя Голобородька, опубліковані 1999 та 2013 р., як принципи актуалізації теоретичних положень Івана Нечуя-Левицького, викладених у праці "Світогляд українського народу". Актуальність цієї

роботи зумовлено потребою комплексного дослідження етнографічних розвідок у зіставленні з сучасними художніми творами, розширенням парадигми новітнього літературознавчого аналізу, зокрема порівняльного.

Ключові слова: *світогляд, природа, птах, оповідь, символ.*

Роль Івана Нечуя-Левицького у становленні української літературної мови неможливо переоцінити. М. Зеров говорив: "Мова українська, якою він пише, ... чиста і дзвінка. В ній нема негарних виразів, чужомовних слів, зате часто зустрічаються в ній влучні приказки та дотепні звороти... І нині ще, хто хоче побачити, як гарно і як багато можна нашою мовою висловити, повинен читати Нечуя-Левицького" [4, 220]. За І. Франком, мова письменника – "проста, без сліду афектації, але проте багата, колоритна і повна тої природної грації, якою вона визначається в устах людей із багатим життєвим змістом" [18, 376].

Додамо, що ці визначення можна пристосувати не лише до художніх, а й до наукових творів митця. Адже саме на другу половину ХІХ ст. випадає формування української наукової мови, специфічних терміносистем, у яких взаємодіють автохтонні українські й іншомовні лексеми. До цього прилучилася ґрунтовна праця І. Нечуя-Левицького "Світогляд українського народу", у якій автор вдало оперує культурологічними поняттями (пантеїзм, метаморфози, індуїзм, амріта), порівнює українську міфологію з античною, староіндійською та біблійною.

Донедавна ця розвідка не була предметом особливого розгляду. Науковці, створюючи літературний портрет митця, згадували й про "Світогляд..." як чинник осягнення Нечуєм давньослов'янських вірувань і фольклору, щоправда, не без кон'юнктурних зворотів на взірець "письменник цікавиться переказами..., у яких відтворюється соціальна ворожнеча між народними масами" [12, 26]. Навіть сам І. Франко, не заперечуючи наукової цінності та важливості цієї роботи, зауважував, що вона, будучи лиш інтерпретацією "Поэтических воззрений славян на природу" О. Афанасьєва, за якістю значно поступається художній прозі Нечуя-Левицького, а "праця наукового досліджу, аналізу, порівняння не була властивою йому" [18, 372].

У другій половині ХХ ст. належну увагу цій народознавчій праці приділили О. Курочкін у кандидатській дисертації "Етнографія в науковій діяльності та художній творчості Івана Нечуя-Левицького" [6], захищеній 1974 р., та О. Мишанич у статті "Всеобіймаюче око України" [10, 134–141].

Сьогодні "Світогляд..." визнається непересічним явищем не лише в українській науці та мистецтві, а й у педагогіці. І. Нечуй-Левицький багато працював над тим, щоб у вихованні молоді якомога більше використовувались елементи вітчизняної етнопедагогіки [6, 7–8; 10, 138; 16, 26], і для нього це стало передумовою написання цієї праці. Ідеї виховання національної самосвідомості, закладені в етнографічній діяльності Нечуя-Левицького та його послідовників, є актуальними й зараз, на тлі очевидної денаціоналізації.

Тому мета нашої роботи – на основі вивчення розвідки І. Нечуя-Левицького "Світогляд українського народу" показати, як саме спостережені митцем специфічні риси стосунків людини й природи виявляються у сучасній художній творчості, зокрема її анімалістичній (орнітологічній) образності. Об'єктом нашого дослідження стали поетичні цикли Василя Голобородька "Українські птахи в українському краєвиді" (зб. "Слова у вишиваних сорочках", 1999) та "Білі кімнатні рослини" (2013).

Образи птахів, незалежно від їхніх видових ознак, є, безперечно, найчастотнішими серед тваринних образів світового письменства. У різних культурах через птахів устанавлюється зв'язок між небом і землею (згадаймо давньогрецьких авгурів), а мотиви "перо", "політ", "крила" є символами поетичної творчості. З давніх часів збереглися народні пісні про птахів-світотворців [8, 110; 10, 122; 12, 76]. Знаковим став образ визначного католицького святого Франциска Асизького, котрий, за легендами [20, 79], уславився тим, що знав мову птахів, змагався у красі співу з солов'єм, проповідував ластівкам (котрих уважав схожими на маленьких черниць) і тому був найближчим до злиття з первозданною природою.

За багатьма птахами в українському фольклорі закріпилися символічні значення, які виразно прочитуються й у творах книжної словесності: голуб або півень – символи початку нового

дня, орел – владна сила, павич – краса, зозуля – віщунка, доля тощо [12, 71–78]. Двоїсту природу має образ лебедя: білий є уособленням добра, чорний – зла.

Птахи для письменників були живими символами, здатними передати плин часу, зв'язок між людьми, народами та країнами. Образ птаха як символ Духу та Душі нерозривно пов'язаний зі стихією Повітря, горішнім ярусом Дерева життя – Прав'ю [8, 110], тому й пісня птаха, введена у структуру художнього твору, постає подібною до природної метамови.

Наприклад, архітвір російської літератури Срібного віку – "надповість" В. Хлебникова "Зангезі" – містить цілий драматично-ліризований уривок, складений зі стилізованих пташиних голосів, помежованих авторськими ремарками:

"Пеночка (с самой вершины ели). Пить пэт твичан! Пить пэт твичан!

Овсяночка (спокойная на вершине орешника). Кри-ти-ти-ти-ти-и – цы-цы-цы-ссыы.

...Ласточка. Цивить! Цизить!

Кукушка. Ку-ку! Ку-ку! (качается на вершине)" [19, 122].

Дерева й рослини, звірі та птахи – все це тотемістичні коди світогляду наших далеких предків, які вважали, що кожен об'єкт природи здатен мислити, діяти, відчувати. "Змінюючись на інші форми, чоловік тільки вертається в рідні для нього форми мирового життя... В давні часи чоловік не одрізняв себе од звірів, од птиць, навіть од дерева і квіток і дивився на природу, як і на самого себе. І тепер народ вірить, що всі звірі й птиці говорили колись людською мовою" [10, 120].

Ліричний герой намагається проникнути в світ природи, навіть більше – стати його частиною, за законами давньогрецького метемфісису. Злиття з природою як рушійна сила культуротворення за один зі своїх вимірів має перетворення персонажа твору на різні живі істоти або спілкування з ними.

І. Нечуй-Левицький у своїй праці говорить, що "причиною метаморфоз, поетичного обертання людей в дерева, квітки, зорі, в птиць, у звірів" була праслов'янська пантеїстична релігія. Автор наголошує на тому, що народна поезія надзвичайно багата на

мотиви перевтілення людей, зокрема у птахів (зозулю, солов'я, дятла, чорногуза):

"... Зозулею обертається нещасна невістка. Мати присилувала дочку вийти заміж на чужу сторону і заборонила їй сім літ навідуватись до себе. Дочка з горя стала зозулею, прилетіла до матері, сіла коло хати і почала кувати, щоб мати почула і вийшла із хати" [10, 116].

Дещо пізніше Марко Черемшина в "Автопортреті" говорив: "[Я] більше активний, ніж пасивний... Коли б мені дозволено було перемінитись у птаха, то вибрав би собі я жайворонка" [цит. за 17, 331], зіставляючи поведінку цього птаха (науковий синонім – дзига [1, 415]) із суто людською рисою характеру – імпульсивністю.

Відомий також метафоричний образ самого Нечуя, створений уявою Івана Франка: "...невеличкий, сухорлявий чоловічок, [який] робив враження пташини, вродженої в клітці" [18, 373–374]. Водночас, на думку сучасних дослідників, І. Нечуй-Левицький – це "пташина, яка не хоче полишати свою клітку, – і могутній майстер художнього письма, на долю якого випала унікальна місія – бути... колосальним всевидючим оком України" [15, 54].

Українська література рубежу ХХ–ХХІ ст. відзначається, з одного боку, інтересом до творчого переосмислення давньо-слов'янської культурної спадщини, а з другого – тенденцією до активного пошуку нових форм осягнення світу. Важливим наслідком цього є те, що традиційні образи, якими знаменується історична та фольклорна пам'ять нашого народу, його прадавні архетипи й символи набувають нових неординарних значень.

Шляхи поетичного осмислення орнітообразів, або ж, за визначенням Іванни Казимир, "орнітологічні сценарії пропозиційного статусу", виявляються у широкому колі тем – прихід весни (осені), описи природних явищ; життя людини, її стосунки з довкіллям; антитези прекрасне – потворне, минуле – майбутнє, Батьківщина – чужина [5, 11–14; 8, 110–111]. Тематична лінія орнітофауни в українській поезії постає як контрастною [5, 11], так і суголосною урбаністичній, "технократичній" тематиці. Адже, як відомо, пташиний політ у його активних і пасивних формах відбився

у принципі роботи літальних апаратів, а латинське *avis* – птах стало коренем слова "авіація" та багатьох його похідних.

Особливу сторінку образності фольклорно наснажених верлібрів В. Голобородька становить орнітологічна символіка [7, 58]. Сам поет про це говорив так: "Побачивши якимось птаха, про якого не знаємо навіть назви, ми тільки одне зауважуємо, на рівні безпосереднього спостереження, притаманного не лише людям: це – птах, але знаючи усе багатство назв птаха, загадку про нього, прислів'я і приказки, повір'я і прикмети, заклички і замовляння, пов'язані з птахом, ми привносимо все це птахові, олюднюємо його, а, бачачи птаха в краєвиді, тим самим олюднюємо і дикий, порожній без людської присутності краєвид".

Низка поезій Василя Голобородька містить різні модифікації образу птаха. Це експресивні поетичні тексти, збудовані на спостереженнях, міфічних уявленнях, словесній грі. Водночас головною композиційною засадою кожного з восьми віршів циклу є діалог (із подвійними звертаннями Вівсянко, вівсянко...; Вивільго, вивільго...; Галко, галко..., що надає віршам казкової тональності), найвищим рівнем творення якого є ототожнення героя з птахом:

Рибалочко, рибалочко...,
... ти ловиш рибу, і я ловлю рибу:
я – рибалка Васильок, а ти – рибалка Іванок...
обидва ми рибалки,
обидва ми ловимо рибу в охотку,
тож ми обоє – спортивні рибалки... [3, 89].

Основне смислове навантаження образу витримано у міфічному ключі, але сам образ подекуди розбудовується за "сучасними ментальними технологіями" [14, 150]: до них науковці зараховують сполучення фольклорних жанрів (прислів'їв і приказок, загадок, скоромовок, словесних ігор, замовлянь. – *Н. Н.*) із новітніми реаліями. Однією з них у наведеній цитаті є "спортивне рибальство", від якого пролягає асоціативний місток до "змагання", "стадіону":

... хто ти:
чи то спортивний рибалка,
чи то змагун у швидкості лету над водою,
чи то глядач, який голосними криками вітає змагуна... [3, 90].

Тут відбувається розвиток "спортивної" тематики, заданий в українській поезії початку ХХ ст. ще Богданом-Ігорем Антоновичем у циклі "Бронзові м'язи". Як говорив про цей архітвір Дмитро Павличко, "давньоеллінськими вітрами дихають оці вірші й думають дивно ускладненими поняттями добра і зла нашого часу" [13, 16].

І в поезії Голобородька спостерігаємо "ускладнене поняття добра і зла" – один із проявів закону боротьби та єдності протилежностей. "Спортивний рибалка" – зимородок може бути водночас і мисливцем, і здобиччю, проявом зла щодо риби й жертвою зла – хижака [9, 276]:

... ти – птах, який забарвлений у кольори відсутності:
шуліка – ворог твій – згори тебе не бачить,
бо ти синій, як плесо,
а верховодка, за якою ти полюєш, знизу тебе не бачить,
бо ти темний зі споду, наче листок на дереві... [3, 90–91].

У подібному до вітменівського трактуванні людини як всесвіту у всесвіті (увираженому повторами, розлогими метафорами та верлібровою формою викладу, що в цілому відсилає до народнопісенних взірців) виявляється близькість поезій Голобородька до казок і легенд:

Вивільго, вивільго,
ти співаєш, ніби уголос називаєш ім'я коханої дівчини,
яке закоханий повсякчас промовляє про себе на різні лади:
ти – і єва, і євка, і євник, і євила, і євола, і єлень;
а іншому закоханому в твоїй пісні відчуваються
звуки іншого коханого імені, тому
ти іще й зофія... [3, 95–96].

Написання імен власних (єва, євка, зофія тощо) можна трактувати як неопотєбнівський експеримент із внутрішньою формою слова: від імені через загальну назву – до зорових і звукових асоціацій, від яких походить значна частина українського лексикону, зокрема ономастикону. Для порівняння:

Жовтобрюх (прізвище) – жовтобрюх (візуальний образ, колір оперення вівсянки або іволги);

Морозюк (прізвище) – морозюк (тактильний образ птаха-зимородка);

Олійник (прізвище) – олійник (найменування професії) – олійник (звуковий образ, наслідування співу іволги).

У кожному вірші "Українських птахів..." ідеться не лише про те, як утворюються численні народні назви – образи того самого птаха, а й подається розуміння сутності взаємин людини і природи, їх єднання через мову:

Вивільго, вивільго,
ми знаємо, що для того, щоб пішов дощ,
треба взяти в праву руку шматочок макухи,
повернутися обличчям до лісу, де ти живеш, і промовити:
"Вивільго, вивільго,
ти співай, вимовляй усі свої вологі імена...,
хай дощ у хмарі почує
і до нас прийде..." [3, 98].

У циклі "Українські птахи в українському краєвиді" наявні відголоски стародавнього звичаю весняного закликання птахів ("Вівсянка"):

... ти співаєш, ти словами промовляєш:

"Діду, діду,
Сій ячмінь!" –

ми чуємо твою найпершу весняну пісеньку
і знаємо, що скоро вже весна:

час готуватися до праці в полі,
час готуватися до сівби [3, 75];

порівняння дітей із птахами ("Горлиця"):

... вередливих діток батьки сварять, уподібнюючи
їхнє вередування до твого довгого туркотіння, кажуть:

"Попотурчи, туркоте!" – і дітки чемненько вгамовуються [3, 80];
новий образ птаха-світотворця, поряд із фольклорним

голубом ("Сойка"):

Сойко, сойко,

ти розносиш у дзьобі насіння дерев,
сієш у лісі молоді дерева,

так було і спервовіку,

коли ти летіла з жолудем у дзьобі

та й упустила його на землю –

з того жолудя виросло наше найперше прадерево,
наше райське дерево [3, 99].

Зазначений орнітологічний символ кристалізується зі спостереження науковця за поведінкою птахи: запасаючи на зиму насіння, вона часто забуває про свої схованки, й із них виростають нові деревця [1, 434]. У підтексті наведеного діалогу лежить символ Райського дерева, що, поряд із образом сойки – "птаха, який відмикає вирій", дозволяє припустити: йдеться не лише про пошук рідної домівки, а й про віднайдення втраченого Раю, де на Дереві життя сидять птахи-володарі світу – сокіл і два голуби [10, 125].

Мовну гру Голобородько вдало продовжує у віршах циклу "Білі кімнатні рослини":

у лісі
лісові птахи
голос подають
і ховаються
не в листі дерев
а в луні

тому й селяться в лісі
лісові птахи [2, 37].

Через орнітологічні образи, введені в канву поетичного повістуння, В. Голобородько ставить і розв'язує головні екзистенційні проблеми – співвідношення добра й зла, світла й темряви, прекрасного й потворного, батьківщини й чужини, а також уподібнення людини до птаха, спробу її встановити контакт із пернатими:

На тій черешні у садку
на гілці висіло гніздо ремеза –
та не може бути, щоб пташка тут сама поселилася,
адже вони не живуть у садках,
це я десь у лісі знайшов минулорічне гніздо,
зломив гілку, на якій воно було звите,
і разом із гілкою почепив на черешні [2, 9].

Діаметрально протилежну ситуацію на межі ХІХ–ХХ ст. показав західноукраїнський прозаїк Ю. Кміт в образку "Суд бузьків". Подія, передана казковою мовою, розпочалася з безневинної дитячої забави (хлопчик підмінив у лелечому гнізді яйце на куряче). Цим фактом оповідач-селянин прикував увагу

людей і змусив їх пережити складну гаму емоцій [8, 192]: піднесений настрій – від турботи батька про родину; лихослів'я про жінок-зрадниць – коли лелека помітив підміну й розгнівався; жаль до матері-бузьчихи – від того, як "сеймила" її згряя. Складний, багатогранний "текст у тексті" вивершується у відчуття провини й спокути: "Всі глядять понуро поперед себе, немовби вишукували у скритках давні прогріхи" [11, 178].

У вірші Голобородька шкоду ремезові – найкращому будівничому серед птахів – вчинила не людина, а такий само птах – чи то шпак, чи то сорока. Спроба ліричного героя "допомогти" птахові увінчалася успіхом, попри те що гніздо волею долі опинилося не у звичному просторі – лісі, а у сільській хаті:

Яечка то є – хоч і різні,
але чи живе тут сама пташка?
Яке ж було моє здивування,
коли моя долоня відчула тріпотливе тільце й пташки,
яка сиділа також у гнізді.
Ремез жив і в такому гнізді! [2, 9].

Образ птаха наявний і в подібному до Лесиних "Вишеньок" вірші "Пташині черешні", для якого характерним є прийом заборони:

На верхівці черешні
як завжди рясно ягід,
але рвати їх незручно,
тому залишають птахам –
хай будуть пташині черешні.

"Хлопчику,
не лізь на верхівку черешні,
бо виростуть крила пір'їні,
як у птаха,
і – полетиш!" [2, 11]

Таким чином, через віршові інтонації актуалізується й науковий термін – "пташина вишня", який є синонімом черешні.

Узагальнюючи, наголосимо:

Іван Нечуй-Левицький став першим науковцем, який подав системний огляд давньої української міфології. У заслугу йому можна поставити й компаративний підхід до дослідження

автохтонної української та світової природної образності, зокрема мотиву перевтілення людини в живу істоту (рослину або тварину). Значне місце у цьому контексті належить орнітологічному компонентові, адже саме птах є символом світотворця, хранителя Райського дерева.

В українській поезії порубіжжя ХХ – ХХІ ст. найголовніша із проблем, яку митці ставлять і роблять спробу розв'язати за допомогою переосмислених орнітообразів, – стосунки людини та довкілля, таємниці художньої творчості, а з іншого боку – стурбованість нинішнім екологічним станом не лише природи, а й людської душі.

У поезіях Василя Голобородька з циклів "Українські птахи в українському краєвиді" та "Білі кімнатні рослини" відбувається активний діалог між людиною – ліричним персонажем і характерними для української фауни птахами. Тут співіснують лексеми різного ґатунку – загальноновживані, термінологічні, діалектизми, архаїзми, оноματοпеї, індивідуально-авторські неологізми. Усе це – елементи мистецького ідіолекту, що у сукупності створює своєрідний орнітоморфний тезаурус кожного з віршів (за висловом Т. Пастуха), а найважливіше – засвідчує відновлення втраченої єдності людського та природного світів через мову, прояснення образного складника слова – його внутрішньої форми – на тлі осягнення міфічного компонента українського світогляду, який І. Нечуй-Левицький визначав як "пантеїзм".

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ганзак Я. Иллюстрированная энциклопедия птиц / Я. Ганзак ; пер. с чеш. Е. Фиштейна. – Прага, 1986. – 583 с.
2. Голобородько В. Білі кімнатні рослини: поезії / В. Голобородько. – К., 2013. – 204 с.
3. Голобородько В. Слова у вишиваних сорочках / В. Голобородько. – К., 1999. – 104 с.
4. Зеров М. К. Українське письменство. / М. К. Зеров. – К., 2003. – 1301 с.
5. Казимир І. І. Концепт ПТАХ у мовній картині світу українського народу : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Казимир І. І. – Х., 2007. – 20 с.
6. Курочкин А. В. Этнография в научной деятельности и художественном творчестве Ивана Нечуя-Левицкого : автореф. дис. ... канд. ист. наук : 07.00.07. / Курочкин А. В. – Минск, 1974. – 26 с.

7. Науменко Н. В. Жанрово-стильова палітра збірки Василя Голобородька "Білі кімнатні рослини" / Н. В. Науменко // Літературознавчі студії. – 2015. – Вип. 44, ч. 2. – С. 57–68.
8. Науменко Н. В. Образ макросвіту у мікросвіті художнього твору: символ у формозмістовому полі української новели кінця ХІХ – початку ХХ століть : монографія / Н. В. Науменко. – К., 2013. – 356 с.
9. Науменко Н. В. Серпантинні дороги поезії: природа та тенденції розвитку українського верлібру : монографія / Н. В. Науменко. – К., 2010. – 518 с.
10. Нечуй-Левицький І. С. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології / І. С. Нечуй-Левицький. – К., 2003. – 144 с.
11. Образки з життя: новели, оповідання, нариси / упоряд. М. Федака. – Л., 1989. – 292 с.
12. Огієнко І. Дохристиянські вірування українського народу / І. Огієнко. – К., 1994. – 424 с.
13. Антонич Б.-І. Велика гармонія : модерністична поезія ХХ століття / Б.-І. Антонич ; упоряд., передм., прим. Д. Павличка. – К., 2003. – 350 с.
14. Пастух Т. В. Поезія як свято мови. Етимологія "Українських птахів" В. Голобородька / Т. В. Пастух // Дзвін. – 2003. – № 3. – С. 148–152.
15. Погрібний А. Г. Класики не зовсім за підручником / А. Г. Погрібний. – К., 2000. – 136 с.
16. Походзіло М. У. Іван Нечуй-Левицький / М. У. Походзіло. – К., 1966. – 128 с.
17. Українська література (до 20-х рр. ХХ ст.): Із вершин та низин: дитяча енцикл. / В.О. Шевчук. – К., 2006. – 592 с.
18. Франко І. Ювілей Івана Левицького (Нечуя) / І. Франко // Зібр.творів : у 50 т. / І. Франко. – К., 1982. – Т. 35. – С. 370–376.
19. Хлебников В. В. Творения / В. В. Хлебников. – М., 1986. – 752 с.
20. Leśmian B. Szkice literackie / B. Leśmian. – Warszawa, 1959. – 540 s.

REFERENCES

1. Hanzak Y. Illyustrirovannaya entsyklopediya ptits / Y. Hanzak ; per. s cheshsk. Y. Fischteina. – Praga: Artiya, 1986. – 583 s. [in Russian]
2. Holoborod'ko V. Bili kimnatni roslyny: poeziyi / V. Holoborod'ko. – Kyiv : Ukr. pys'mennyk, 2013. – 204 s.
3. Holoborod'ko V. Slova u vyshyvanykh sorochkakh / V. Holoborod'ko. – Kyiv: Ukr. pys'mennyk, 1999. – 104 s. [in Ukrainian]
4. Zerov M. K. Ukrayins'ke pys'menstvo / M. K. Zerov. – Kyiv: Vyd-vo Solomiyi Pavlychko "Osnovy", 2003. – 1301 s. [in Ukrainian]
5. Kazymyr I. I. Kontsept PТАKH u movniy kartyni svity ukrayins'koho narodu: avtoref. dis. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 / Kazymyr I. I. – Kharkiv, 2007. – 20 s. [in Ukrainian]
6. Kurochkin A. V. Etnografiya v nauchnoy deyatelnosti i khudizhestvennom tvorchestve Ivana Nechuya-Levitskoho: avtoref. dis. ... kand. istor. nauk : spets. 07.00.07 / Kurochkin, A. V. – Minsk, 1974. – 26 s. [in Russian]

7. Naumenko N. V. Zhanrovo-stylyova palitra zbirky Vasylia Holoborod'ka "Bili kimnatni roslyny" / N. Naumenko // Literaturoznavchi studiyi. – 2015. – Vyp. 44, ch. 2. – S. 57–68 [in Ukrainian]
8. Naumenko N. V. Obraz makrosvitu u mikrosviti khudozhnyoho tvor: symvol u formozmistovomu poli ukrayins'koyi novely kintsya XIX – pochatkuXX stolit': monografiya / N. Naumenko. – Kyiv: Stal', 2013. – 356 s. [in Ukrainian]
9. Naumenko, N.V. Serpantynni dorohy poeziyi: pryroda ta tendentsiyi rozvytku ukrayins'koho verlibru: monografiya / N. Naumenko. – Kyiv : Stal', 2010. – 518 s. [in Ukrainian]
10. Nechui-Levyts'ky I. S. Svitohlyad ukrayins'koho narodu. Eskiz ukrayins'koyi mifolohiyi / I. S. Nechui-Levyts'ky. – Kyiv : Oberehy, 2003. – 144 s. [in Ukrainian]
11. Obrazky z zhyttia: novely, opovidannya, narysy / uporyad. M. Fedaka. – Lviv : Kamenyar, 1989. – 292 s. [in Ukrainian]
12. Ohiyenko I. Dokhrystyians'ki viruvannya ukrayins'koho narodu: istoryko-relihiyna monografiya / I. Ohiyenko. – Kyiv : AT "Oberehy", 1994. – 424 s. [in Ukrainian]
13. Pavlychko D. V. Nezhasayuchy persten' zhyttia. Antonych B.-I. Velyka harmoniya (Modernistychna poeziya XX stolittya) / D. V.Pavlychko. – Kyiv : Veselka, 2003. – S. 5–40. [in Ukrainian]
14. Pastukh T. V. Poeziya yak svyato movy: Etymologiya "Ukrayins'kykh ptakhiv" V. Holoborod'ka / T. V. Pastukh // Dzvin. – 2003. – № 3. – S. 148–152 [in Ukrainian]
15. Pohribnyi A. H. Klasyky ne zovsim za pidruchnykom / A. H.Pohribnyi. – Kyiv : Shkolyar, 2000. – 136 s. [in Ukrainian]
16. Pokhodzilo M. U. Ivan Nechui-Levyts'ky / M. U. Pokhodzilo. – Kyiv : Dnipro, 1966. – 128 s. [in Ukrainian]
17. Ukrayins'ka literatura (do 20-kh rr. XX st.): Iz vershyn i nyzyn: dyt. entsykl. / avt. V. O. Shevchuk ; khudozh. N. V. Zadorozhna. – Kyiv : Shkola, 2006. – 592 s. [in Ukrainian]
18. Franko I. Yuviley Ivana Levyts'koho (Nechuya) / I. Franko // Zibr. Tvoriv : u 50 t. / I. Franko. – Kyiv : Naukova dumka, 1982. – T. 35. – S. 370–376 [in Ukrainian]
19. Khlebnikov V. V. Tvoreniya / V. V. Khlebnikov. – Moskva : Sov. pisatel', 1986. – 752 s. [in Russian]
20. Leśmian B. Szkice literackie / B. Leśmianoprac. – Warszawa : PIW, 1959. – 540 s. [in Polish]

Стаття надійшла до редакції 09.07.19.

Nataliia Naumenko, Dr Hab, Prof.,
National University of Food Technologies, Kyiv

**THE ORNITHOLOGICAL CONCEIT SPHERE
IN ETHNOGRAPHY AND LITERATURE
(based on the work "The Worldview of Ukrainian People"
by I. Nechyi-Levyts'ky and poems by Vasyl' Holoborod'ko)**

Summary The author of this article analyses the lyric poems by Vasyl Holoborod'ko published in 1999 and 2013 as the artistic principles to actualize the theoretical statements of Ivan Nechyi-Levyts'ky, displayed in the work The Worldview

of Ukrainian People. The relevance of this article is conditioned by the need to thoroughly study the ethnographical treatises scrutinized to contemporary literary works, in order to widen the paradigm of novel literary analysis, particularly comparative. Therefore, the objectives of this article are to show the ways of the writers to reveal the interaction between man and nature, particularly using the animalistic (ornithological first of all) imagery. The base for this research is I. Nechui-Levyts'ky's work *The Worldview of Ukrainian People* as well as lyrical cycles *Ukrainian Birds in Ukrainian Landscape* (excerpted from *The Words in Needle-pointed Shirts*, 1999) and *White Indoor Plants* (2013).

The studies of Holoborod'ko's verses with a bird for the standing-out image through the prism of 'The Worldview...' by Nechui-Levyts'ky showed the following. The interpretation of a folklore image is similar for both writers, and each of them would be free to choose the proper verbal form to embody it, should it be a scientific work or a rhymed narration. The different massifs of lexica (common words, terms, dialectal words, archaisms, onomatopoeias, neologisms) organically coexist in Holoborod'ko's lyrics as the elements of a special artistic idiolect to create the unique ornithomorphic thesaurus (as T. Pastukh defined it) in every verse. What is the most important, this kind of lyrics is an evidence of re-creation of the unity between man and nature with a help of word, especially its internal form; I. Nechui-Levyts'ky tended to call it 'pantheism.' This fact opens the perspectives for further comparative studies of theoretical and artistic masterpieces within the framework of mutual complementation and enrichment of stylistic paradigms revealed in them.

Keywords: worldview, nature, bird, narration, symbol.

УДК 821.161.2/82-3:2-72 Нечуй-Левицький

Ірина Приліпко, д-р філол. наук, доц.,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ПРЕДСТАВНИКИ ЦЕРКВИ У ХУДОЖНІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ І. НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО

Розкрито особливості зображення у прозі І. Нечуя-Левицького духовенства. З'ясовано специфіку моделювання образів, художні засоби й стиль творів. У контексті аналізу образної системи окреслено проблематику та церковно-релігійний контекст зображуваного.

Ключові слова: духовенство, образ, тема, реалізм, сатира.

Тема духовенства – магістральна у творчості І. Нечуя-Левицького (1838–1918). Як письменник-реаліст, він брав теми для своїх творів із життя, писав про ті реалії, які добре знав. З-поміж них визначальне місце займає церква та її служителі, адже